

Лада ЛІЧМАН,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Національної медичної академії післядипломної освіти
імені П. Л. Шупика

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1991-2000)

У статті представлений ретроспективний огляд окремих аспектів формування іншомовної компетентності у ВНЗ України кінця ХХ століття. Особливу увагу приділено соціально-економічним та національно-культурним умовам, що стимулюють пошук оптимальної моделі іншомовної підготовки. Відзначені деякі особливості становлення мовної дидактики. Визначено перспективи подальшого вивчення даної проблематики.

Ключові слова: іншомовна компетентність, компетентнісний підхід, компетентнісна парадигма, освітня доктрина, педагогічна модель.

В статті представлений ретроспективний огляд окремих аспектів формування іншомовної компетентності в вузах України кінця ХХ століття. Особливу увагу уделено соціально-економічним та національно-культурним умовам, що стимулювали пошук оптимальної моделі іншомовної підготовки. Відзначені деякі особливості становлення мовної дидактики. Визначені перспективи подальшого вивчення даної проблематики.

Ключевые слова: иноязычная компетентность, компетентностный подход, компетентностная парадигма, образовательная доктрина, педагогическая модель.

The paper is concerned with the look back analysis of the certain aspects of the foreign language competence building in the late 20th century higher educational establishments of Ukraine. It concentrates on the social and economic, national culture conditions, which stimulated searching the optimal model of foreign language training. There are observed several points of language education formation. There are indicated prospects for the development of the issues under consideration.

Key words: foreign linguistic competence, competence-based approach, competence paradigm, educational doctrine, pedagogical model

Постановка проблеми. Останнє десятиріччя ХХ століття і перші роки ХХІ відзначаються в Україні інтенсивним пошуком нової освітньої парадигми,

що відповідає запитам епохи соціально-політичних, культурних та економічних змін. На початку будівництва нової української державності виникла потреба в кардинальних інституційних змінах, в усвідомленні необхідності адаптації суспільно-політичного устрою до історичного вибору народу. Тому в процесі трансформації соціального укладу, в поступовій переорієнтації цивілізаційного вибору, в зміщенні аксіологічних основ реформувалася сфера освіти і науки, що в підсумку призвело до ідеї теоретичного осмислення і безпосереднього впровадження західноєвропейських освітніх практик, центральною ідеологією яких є компетентнісний підхід.

Одним з імпульсів, що визначили вибір європейських освітніх стандартів, є Закон України «Про освіту» (1991). У ньому категорія «освіта» базується на безумовній константі єдності інтелектуального, культурного, духовного, соціального та економічного розвитку суспільства і держави. У цьому цілком обумовленому змісті програма формування науки і освіти спрямована на всебічний розвиток «людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [2].

У ретроспективі становлення іншомовної компетентності періоду 90-х років ХХ століття деякі дослідники [4] також називають Державну національну програму «Освіта» (Україна ХХІ століття) (1994) [1]. За їхньою оцінкою, саме в цій Програмі були викладені основні недоліки вітчизняної освітньої системи, основним з яких є невідповідність існуючої освітньої доктрини вимогам епохи в її соціально-економічному та національно-духовному відображенні. Проте саме виявлені недоліки і є, як вважають автори, інтенсивним стимулятором розвитку компетентнісної парадигми в процесі іншомовної підготовки студентів.

В означеному контексті завдання вищої освіти України полягало в забезпеченні фундаментальної, наукової, професійної, практичної підготовки учнів вищої школи, формуванні особистості високого освітньо-кваліфікаційного рівня з урахуванням її інтересів і здібностей. Ця перспектива, якщо не брати до уваги її поняттєве позначення, цілком відповідала принципам, тенденціям, досвіду, модальності західноєвропейської освіти, основу якої склали компетентнісна парадигма як найбільш актуальна, ефективна і, що особливо важливо, синергетична педагогічна модель. Адже, по суті, представлену модель, на наш погляд, спершу було побудовано за принципом органічно-концентрованого синтезу несуперечливо продуктивних освітніх і виховних дидактик, технологій та інструментів, що багато в чому відповідало передовому досвіду вітчизняної педагогіки та концептуально збігалось з її теоретичним потенціалом. Усе це визначило процес формування іншомовної підготовки студентів в Україні кінця ХХ – початку ХХІ століття. Тому з проголошенням незалежності України та побудовою нових державних інститутів розпочався процес освоєння європейського освітнього простору, зокрема і в сфері мовної педагогіки.

Мета дослідження полягає в репрезентації деяких аспектів історії формування іншомовної компетентності в умовах активної модернізації системи освіти України в 1991-2004 роках.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Дослідженню цієї проблеми присвячені роботи Л. Бірюк, О. Васильєвої, Р. Вернидуб, О. Ветохова, Н. Глушаниці, Т. Калинюк, Г. Карловської, Н. Осипчук, Л. Панової, О. Тарнопольського, О. Хоменко, Т. Христової, І. Чирви та інших. Однак у їх дослідженнях основну увагу приділено дидактичним аспектам розвитку мовної підготовки учнів вищої школи України. Водночас аналіз історіографічних джерел, як зазначає Н. Осипчук, свідчить, що історія викладання іноземних мов у ВНЗ України другої половини ХХ – початку ХХІ століття все ще залишається на периферії наукових інтересів [9].

Подібну точку зору поділяють і інші дослідники, зокрема Т. Литньова та О. Разінкіна. Вони зазначають про трансформацію досвіду формування іншомовної компетентності на початку ХХ століття та розрив між теоретичним компетентнісно-орієнтованим дискурсом і дослідженнями з історії формування іншомовної компетентності: «Попри досить активне дослідження головних ідей компетентнісного підходу до змісту іншомовної освіти вітчизняними вченими (П. О. Бех, Н. М. Бібік, О. Б. Бігич, І. А. Воробйова, О. О. Миролібов, О. Є. Мисечко, О. О. Першукова, О. І. Пометун, Ю. П. Федоренко), недостатньо уваги приділяється історії розвитку цілей навчання іноземних мов у контексті компетентнісної освітньої парадигми» [8, с. 93]. Така точка зору лише підтверджує думку про те, що дистанція між теоретичними розробками в галузі компетентнісної педагогіки, з одного боку, й вивченням історії впровадження компетентнісного підходу, з іншого, постійно збільшується. Якщо вітчизняні дослідники досить активно і зацікавлено звертаються до проблеми формування іншомовної компетентності, то дослідження генези компетентнісної моделі залишається у перспективі. При цьому слід підкреслити, що початок наукового сприйняття

і переважно імпліцитно теоретичного освоєння концепції іншомовної компетентності припадає на 90-ті роки минулого століття – в період інтенсивних пошуків оптимальних педагогічних технологій у зв'язку з геостратегічним вибором державної моделі розвитку.

Виклад основного матеріалу. Період початку становлення нових державних інститутів в Україні, що припадає на останнє десятиліття ХХ століття, ознаменувався становленням тісних внутрішньо-системних інституційних зв'язків, зокрема між освітою/наукою і соціально-економічними структурами. Орієнтація України на якнайшвидшу інтеграцію в європейський культурно-економічний простір, різке зниження рівня соціальних стандартів, еміграція українців у економічно розвинені країни виявили гостру необхідність у модернізації іншомовної підготовки, в тому числі і у ВНЗ. У зв'язку з цим науково-експертним співтовариством особливу увагу було приділено проблемі підвищення рівня іншомовної освіти, а в якості найбільш прийняттого підходу було обрано компетентнісний підхід як освітню доміанту в західній мовній педагогіці. Адже, приймаючи концепцію євроцентричності, Україна поставила перед системою освіти надскладне завдання – адаптацію радянських традицій й досвіду навчання іноземних мов до європейської системи. Як слушно зауважує Л. Т. Тишакова, «на шляху до Європейського простору вищої освіти виникла необхідність подолання суперечностей між соціальним замовленням вищої школи на підготовку професіонала – учителя іноземної мови для здійснення професійної діяльності, і реальним рівнем технолого-педагогічної та професійної готовності до педагогічної діяльності в різних типах навчальних закладів країни; усвідомлення викладачами ВНЗ потреби у створенні на професійно-орієнтованих заняттях, під час практики у школі та у ході позааудиторних заходів необхідних психолого-педагогічних умов для формування технологічної компетентності студентів і відсутності у вищій школі відповідних навчальних спецкурсів та методик її формування» [15].

Проте, як засвідчує практика, шлях до євроінтеграції був непростий. Статистичні показники розвитку різних галузей економіки і науки в Україні зазначеного періоду були невтішними: погіршення соціально-економічного клімату позначалося серед іншого і на процесі формування іншомовної компетентності. Справді, з одного боку, зниження рейтингу розвитку галузей економіки та ускладнення умов легалізації праці в західному світі знижували мотивацію формування компетентнісно-орієнтованої іншомовної педагогіки, а з іншого – зростаючий відтік працездатного (переважно молодого) населення з України до країн Західної Європи давав імпульс модернізації технології викладання іноземних мов, сприяв наближенню цього процесу до вимог іноземного ринку праці.

Як би там не було, економічний занепад у 90-ті роки минулого століття в Україні значно визначив процес формування іншомовної компетентності. Так, за підрахунками і в інтерпретації В. І. Рябченко, «з порівняння статистичних даних за 1990 і 2011 роки постає сумна динаміка, яка вказує на примарне майбутнє сільських соціумів у місцевості, яка соціально деградує через суспільну незатребува-

ність її мешканців. Не дивлячись на те, що сільське населення України за вказаний період скоротилось із 16,9 до 14,3 млн мешканців, чисельність працездатного населення залишилася незмінною – 8,3 млн. При цьому скорочення чисельності населення відбувається з прискоренням. Так, із 1990 по 2000 роки воно скоротилося на 945 тис., а з 2001 по 2011 роки – на 1,622 млн мешканців. Крім того, рівень суспільної загребуваності працездатного населення зменшується катастрофічно і випереджуючими темпами відповідно до темпів скорочення сільського населення. У 1990 році безробіття як такого ще не було й із 8 млн працездатного населення 5 млн було задіяно в сільському господарстві, а 3 млн – на підприємствах місцевої промисловості, яка на той час була доволі розвиненою, та в місцевих бюджетних установах державних структур, освіти, охорони здоров'я тощо [12, с. 7].

У цілому в кінці ХХ століття стала очевидною необхідність такої професійної підготовки учнів, яка б відповідала кваліфікаційним вимогам, виробленим як у Лісабонській конвенції «Про визнання кваліфікацій з вищої освіти у європейському регіоні» (1997) [6], так і в низці постанов, законів або концептуальних документів України, зокрема: Законі України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР [3]; Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про ступеневу професійно-технічну освіту» від 03.06.1999 № 956 [11]; Постанові Верховної Ради України «Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні» від 03.04.2003 № 699-IV [10]; Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні [7].

Така насичена економічна і науково-педагогічна атмосфера відобразилася в роботі з оптимізації іншомовної підготовки студентів. З одного боку, необхідно було провести експертну ревізію радянської методики іншомовної підготовки, а з іншого – оцінити західноєвропейську компетентнісно-орієнтовану ідеологію іншомовної підготовки. На наш погляд, саме ця дилема і дуалістична логіка частково нівелювали динаміку оптимізації викладання іноземних мов у ВНЗ України. Водночас у цих протиріччях відкривалася широка перспектива вдосконалення мовної підготовки в умовах культурних і соціально-економічних складнощів та інтеграційних (міграційних) тенденцій.

При цьому варто зауважити, що в цих умовах проявилось прагнення до підготовки і написання нових навчально-методичних матеріалів, підручників, посібників тощо. За спостереженнями Т. В. Литнєвої та О. В. Разінкіної, саме в кінці 90-х років ХХ ст. формується комунікативна, компетентнісно-центрична парадигма. На їх думку, на сучасному етапі загальноосвітні навчальні заклади продовжують користуватися випущеними в кінці 1990-х років підручниками, авторами яких є В. М. Плахотник та Р. Ю. Мартинова. Однак вже сьогодні значного поширення набувають підручники з англійської мови авторів Л. В. Биркун, О. Д. Карп'юк, А. М. Несвіт, Л. В. Калініної та І. В. Самойлюкевич, з німецької – Н. П. Басай, із французької – Н. П. Чумак, Т. В. Голуб, а з іспанської – В. Г. Редько, побудовані вже не на свідомо-порівняльному, а комунікативному підході до навчання іноземних мов [8, с. 95].

Разом із тим, наприкінці минулого століття відбулися істотні трансформації під час організації навчально-педагогічного процесу у вищих школах України. Цей етап відзначається інтенсивними та ефективними пошуками нових теоретичних розробок, технологій, методологій, методів, технічних засобів [13; 14]. При цьому, на думку Г. В. Карловської, основною технологією інтенсивного вивчення іноземних мов у вищій школі був визнаний комунікативний підхід, що враховував ідеї педагогіки співробітництва (співпраці), яка почала набувати поширення і визнання серед викладачів [5].

У кінці ХХ століття у ВНЗ України починають активно впроваджуватися найрізноманітніші підходи, запозичені, головним чином, із закордонного досвіду або сприйняті із праць вітчизняних педагогів і психологів – діяльнісний, когнітивний, лінгвокраїнознавчий та ін. Саме ці процеси в подальшому і визначили компетентнісно-орієнтований тренд у вітчизняній лінгводидактиці.

Висновки. У цілому генеза формування іншомовної компетентності наприкінці ХХ століття в Україні вельми неоднозначна, проте її вивчення відкриває шлях до розуміння сутності іншомовної підготовки, зокрема і в компетентнісно спрямованій педагогіці: одне з ключових питань полягає в тому, наскільки глибока відмінність між традиційними методами іншомовної педагогіки і компетентнісним підходом. Якщо ці розбіжності такі глибокі, то виникає необхідність аналізувати й формулювати такі науково-педагогічні проекти, які були б органічними до умов, можливостей і перспектив іншомовної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 №1060-XII [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 34. – С. 451. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
3. Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 32. – С. 215. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.
4. Зуенок И. И. Особенности внедрения компетентностного подхода к изучению иностранных языков в лингвистических вузах Украины [Электронный ресурс] / И. И. Зуенок, М. Л. Исакова, О. В. Петрова // Advanced education. – 2014. – Вып. 2. – С. 49–57. – Режим доступа : http://nbuv.gov.ua/UJRN/novocv_2014_2_9.
5. Карловська Г. В. Основні етапи розвитку методики викладання іноземних мов у вищій школі (1975-2000 роки) / Г. В. Карловська. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/pshu_pedagog_prob1_silsk_shkolu/15/visnuk_24.pdf.
6. Конвенция о признании квалификаций, относящихся к высшему образованию в европейском регионе (Лиссабон, 11 апреля 1997 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.russia.edu.ru/information/legal/law/inter/165/1437/>.
7. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні // Освіта України. – 2004. – 7-14 липня.

8. Литньова Т. В. Трансформація цілей навчання іноземної мови в Україні в контексті європейських освітніх тенденцій [Електронний ресурс] / Т. В. Литньова, О. В. Разінкіна // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2012. – Вип. 66. – С. 93–96. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2012_66_22.

9. Осіпчук Н. В. Методи навчання іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття / Н. В. Осіпчук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2012. – Вип. 5. – С. 11–15.

10. Постанова Верховної Ради України «Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні» від 03.04.2003 № 699-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 30. – С. 260. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/699-15>.

11. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Положення про ступеневу професійно-технічну освіту» від 03.06.1999 № 956 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/956-99-%D0%BF>.

12. Рябченко В. І. Актуалізація проблеми компетентності з позиції її вимірності [Електронний ресурс] / В. І. Рябченко. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/>.

13. Скалій Л. І. Використання технологій у формуванні професійної компетенції майбутніх учителів / Л. І. Скалій // Іноземні мови. – 2003. – № 4. – С. 5–9.

14. Сучасні технології навчання іноземного спілкування / С. Ю. Ніколаєва, Г. А. Гринюк, О. Б. Метьюлкіна та ін. – К. : Ленвіт, 1997. – 95 с.

15. Тишакова Л. Т. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови в контексті компетентнісного підходу [Електронний ресурс] / Л. Т. Тишакова // Вісник Луганського національного університету імені Т. Г. Шевченка. – 2009. – № 7 (170). – Ч. 2. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/pedagog/104/18635-profesijna-pidgotovka-majbutngo-vchitelya-inozemno%D1%97-movi-v-konteksti-kompetentnisnogo-pidxodu.html>. – (Серія «Педагогічні науки»).

Дата надходження до редакції: 11.05.2016 р.

УДК 378.12:37.013.73

Ірина ПОПКО,
старший викладач
кафедри іноземних мов та технічного перекладу
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

ОРГАНІЗАЦІЯ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ В ШКОЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЖАНДАРМЕРІЇ М. РОШФОР (ФРАНЦІЯ)

Стаття покликана ознайомити з роботою та організацією національного навчального центру з вивчення іноземних мов і стажування іноземних жандармів і працівників із галузі цивільної безпеки, що базується на території національної школи жандармерії французького міста Рошфор. Автор пропонує до розгляду й аналізує різнопланові завдання і методи навчання в центрі мовної та педагогічної підготовки національної школи жандармерії.

Ключові слова: національний навчальний центр із вивчення іноземних мов, мовна політика жандармерії, інтернаціональні місії, військовий сертифікат з іноземної мови, педагогічно-лінгвістичне стажування.

Стаття ознакомит з роботою та організацією національного учебного центра по изучению иностранных языков и стажировки иностранных жандармов и сотрудников в области гражданской безопасности, базирующегося на территории национальной школы жандармерии французского города Рошфор. Автор предлагает к рассмотрению и анализирует разноплановые задачи и методы обучения, в центре языковой и педагогической подготовки национальной школы жандармерии.

Ключевые слова: национальный учебный центр по изучению иностранных языков, языковая политика жандармерии, интернациональные миссии, военный сертификат по иностранному языку, педагогическо-лингвистическая стажировка.

The article aims to introduce the national training center work and organization for the foreign languages study as well as the police and foreign workers training of in the field of civil security based at the National Gendarmerie School Rochefort, the French Republic. The author analyzes and proposes to consider diverse objectives and teaching methods, in the center of language and pedagogical training of national gendarmerie school.

Key words: national training center for the study of foreign languages, language policy gendarmerie, international mission, a military certificate with a foreign language, educational and linguistic training.

Постановка проблеми. Європейська спільнота становить єдину структуру, що складається зі значної кількості країн, національностей, культур і мовних груп та базується на взаємному визнанні народів, що мають різну історію, але спільне майбутнє, і які